

Om Gotlands folk-lekar /

Bergman, Carl Johan,

62 A Br.

Sport.
(Bv)

OM

GOTLANDS FOLK-LEKAR

AF

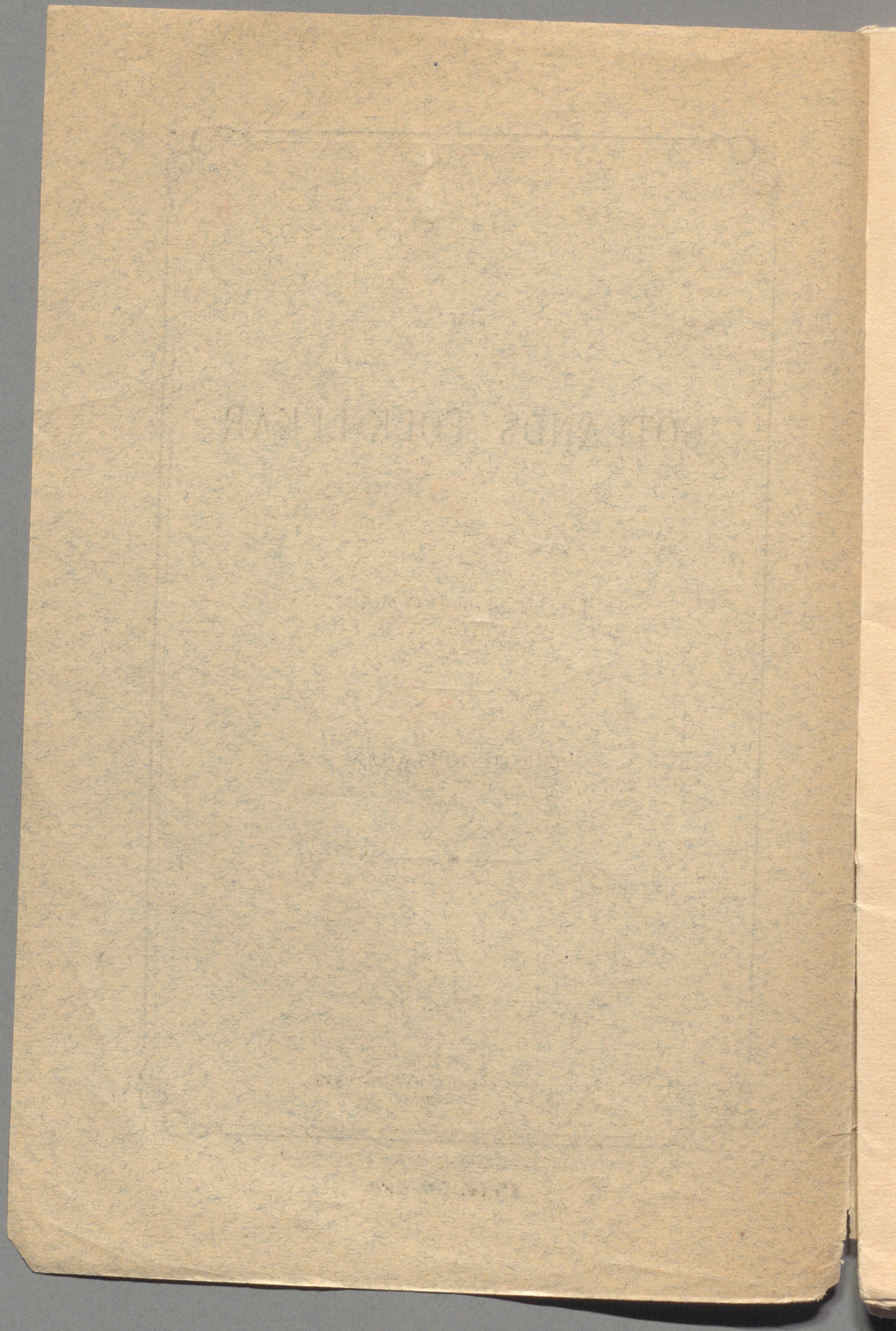
C. J. BERGMAN.

TREDJE UPPLAGAN.

VISBY,
GOTLANDS ALLEHANDAS TRYCKERI,
1883.

DISTRIBUENT: SEELIG & K: I STOCKHOLM.

Pris: 50 öre.

OM
GOTLANDS FOLK-LEKAR

AF

C. J. BERGMAN.

TREDJE UPPLAGAN.

VISBY,
GOTLANDS ALLEHANDAS TRYCKERI,
1883.

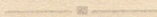
OM

GOTLANDS FOLK-LEKAR

AF

C. Y. BERGMAN.

TREDJE UPPLAGAN.

VISBY,
GOTLANDS ALLHÄNDS TRYCKERI,
1883

Om Gotlands folk-lekar.

De öfva fäderne-ärfda täflings-lekar.

Virgilius.*)

Det gamla Greklands och Roms offentliga festspel och täflingar äro vidt bekanta. Äfven hos våra hedniske förfäder firades på särskildt anordnade lek-vallar och skytte-banor ungdoms-lifliga täflings-lekar, af mångfaldig art, nämligen: båg-skjutning, språng, hopp, svärds- eller handsaxa-lek, spjut- och stenslungning, brottning och andra idrotter. Medeltidens ståtliga tornér-spel med sina adeliga öfningar, sina riderliga mannaprof, hafva också bland de förnämle i Norden haft sin tid, men lefva nu endast i minnet.

---

*) »Exercent patrias palæstras». Æn. 3:281.

Ett nytt tidevarf kom med ett nytt skaplynne, bättre i ett, sämre i ett annat. Mycket har mångenstädes beklagligen försvunnit af det kärnfriska gamla i folk poësi, i folk-sång och i folk-lek. Hvad den sist-nämnda beträffar, torde det väl därför förtjena omtalas, att ännu bland menige man i några aflägsna svenska lands-orter vackra, egendomliga från forntiden ärfda täflings-spel kvarleva med friskt lif och i gammaldags festlighet.

En sådan lands-ort är Gotland.

I följd af detta landskaps ensliga läge nästan midt i hafvet och af den afskildhet från den öfriga världen, hvori det, efter sin hanseatiska storhetstid, under århundraden låg försjunket och liksom bortglömdt, har nämligen derstädes mycket säreget och fornåldrigt bibehållit sig i allmogens språk och sällskaps-lif, i dess arbete och lek. I allmänhet taladt, lever der ännu hos ung och gammal, hos bonde och köpstadsbo, en varm håg för muntra och hurtiga kropps-öfningar, än med boll, sten och stång, än med hopp och språng. I alla trakter af ön, der icke på sednare tid ett öfverdrifvet, vilseledt och därför beklagans-värdt religions-svärmeri innästlat sig, går under den vackra årstiden knappt en söndags eftermiddag förbi, utan att en stor del af

befolkningen samlar sig antingen för att delta i dessa lekar, eller att såsom åskådare och åskådarinnor glädja sig åt täfningens lifliga skådespel på grönskande lek-vall under sommarljus himmel och i det friska doftet bland ängens eller skogens sköna dekorationer.

De äro glada, vackra, ypperliga, dessa folk-lekar. Mätte de derföre aldrig utrotas af nyss antyddas sjukliga, trångbröstad och dystra verlds-åsig, som i sin ofta hitmenade helighet söker fördöma dem såsom syndiga gerningar, och som i bedröfligt missförstånd af ett gudomligt bud redan hos några enskilde vållat vägran att delta till och med i vapen-öfningens manliga lek, hvars syfte dock är, att i farans stund värna frihet och fosterland! Mätte aldrig nymodig förfining och osvensk veklighet förslappa lusten för dessa täfningar, utan mätte dessa i alla tider förblifva ynglingars och mäns stolthet och fröjd! Dessa lekar uppfriska fredens lugn, de förbereda och stärka till krigets mödor. Det hette om Sparta's qvinnor, att de, liksom Sparta's män, älskade »hårdande kroppsrörelser, bad och simning, lekar i solsken och dam samt krigiska öfningar»*), och dessa qvinnor fostrade åt Grek-

*) Palæstra, Eurota, sol, pulvis, labor militiæ. Cicero, Tusc. 2: 15. 36.

land dess starkaste och längst sjelfständiga folkstam. Äfven om många af Nordens qvinnor i forntiden berättas det, att de deltogo i männens öfningar och kämpalekar. För både män och qvinnor flöda ännu och öfverallt samma rena, rika, outtömliga helso-källor, och kunna ännu, såsom förr, mäktigt bidraga till att bevara en frisk själ i en frisk kropp.

Och hvad de glada lekarna angår, må man ju gerna — såsom vi på ett annat ställe hafva yttrat — »prisa och hylla dem, blott man icke förglömmar, att de — liksom 'att le och dansa' — enligt Salomo's Predikares frisinnade ord, 'hafva sin tid'. Ty, det som Gud i sin kärlek har ämnat till lifvets krydda, får ej förvandlas till ständig hvardagskost, och förströelsen är endast då berättigad och giltig, när den kommer såsom en belöning för en möda, såsom en aftonfest efter en arbetsdag.»

Hvilket stort och mäktigt inflytande på gossars utbildning till friska och starka ynglingar samt till beslutsamma, kraftfulla, härdiga män man i England tillskrifver de vid landets skolor och högskolor med kärlek omfattade kropps-öfningarna och lekarna, är allmänt bekant. Och det var icke utan skäl som den store engelske fältherren och statsmannen, hertigen af Wellington

(död 1852) engång yttrade, att »Englands stora segrar äro vunna på skolornas lekplatser». —
 (Hvad nu Gotland vidkommer, är det det dels vid sådana samkväm, der man, under den blida delen af året, enkom samlats, såsom det heter hos den gamle Isländaren, »till glam och mycken glädje, godt sago-skämt och mångahanda lekar»*) dels på lediga stunder, och icke blott, såsom vid skolorna under de vanliga uppehållen mellan läsetimmarna, utan äfven på fritimmar, egentligen bestämda för en, såsom det skulle tyckas välbehöflig hvila, t. ex. vid exercis-möten och hvardagliga kroppsarbeten; och dels — på landsbygden — vid särskilda så kallade »våg» (utmaningar, samt vid »slet-åting» (slätter-kalas) och »häus-åting» (takläggning å uthus med »ag» eller myrfoder), som dessa ansträngande täflingar förkomma såsom lek och vederqvickelser. Med »våg» menas ett slags vad om seger och vinst mellan tvenne täflande partier, hvilka ofta genom formligt »vågbref» mana ut**) hvarandra. Dessa täflande partier bestå än af tvenne socknars ung-

*) »Til glaumr ok glædi mikil, skemtan god ok margskonar leikar.»

**) På gotländska mun-arten; »bjanda af pa våg». Ordet »våg» är beslägtadt med det engelska »wager», som betyder vad, vadpenningar. — (Med Gotl. betecknas i följande noter det gotländska landskaps-målets uttryck.)

dom (och då heter täfningen *ut- och in-socknes*); än inom samma socken af bondsöner å ena och tjänstedrängar å andra sidan (*egne och legde*^{*)}; stundom af *gubbarne* (de gifte) och *drängarne* (de ogifte), någon gång och i vissa lekar är det socknens *manliga ungdom* som utmanas af den *qvinliga*^{**)}. Ofta, och i synnerhet bland stadens och landthamnarnas ynglingar och äldre ungdomar, indelar man sig i tvenne flockar genom öfverenskommelse eller genom ett slags lottning, som sker än genom »krona eller klafve (vase)», än genom »vått eller torrt», det vill säga den ene anföraren kastar (»singlar») i förra fallet en större slant, i sednare fallet en slant eller ock en flat sten, på hvars ena sida han spottat, upp i luften, och låter den andre anföraren gissa, hvilken sida af slanten eller af stenen skall komma att på marken ligga uppåt. Har denne gissat rätt, så får han välja hvilkendera han vill af tvenne hvarje gång utsatta spelkamrater; i annat fall väljer den förre.

Vid hvarje »våg» är det minst trenne slags lekar, som skola utföras: en af dem är obligatorisk och kallas »*samspelet*», emedan båda parterna derom måste samsjas (»*samsas*»). Härtill är

*) Gotl.: »Ajgenes u lajgenes». —

***) Gotl.: »Drängar u pejkar».

pärkspelet nästan alltid sjelfskrifvet, utom i de mera nordliga socknarna, der detta bollspelicke förekommer. De tvenne andra lekarna äro valfria (eller »fri-spel»), ty hvarje parti har rätt att bestämma en, och väljer en sådan, hvari det anser sig styfvast. De lekar, bland hvilka frispelen väljas äro: att *kasta varpa*, att *hoppa i höjden och på längden**), att *springa i kapp***), att *draga hank****), att *störta stång†)*, m fl. I de nordliga socknarna pläga vid »våg» fyra lekar förekomma, nämligen: varpkastning, kapplöpning, hoppning och stång-störtning. För att endera partiet skall hafva öfvervunnit det andra, fordras seger i två af de trenne eller i trenne af de fyra spelen. Flickor deltaga vanligen blott i kapplöpning och hankdragning, och hafva då vissa förmåner, hvarom nedanföre skall talas. Det hörer till ordningen, att domare utses å ömse sidor, för att tillse, att allt tillgår såsom sig bör. Vid »våg» vankas alltid förfriskningar, som det tappande partiet skall bestå, och allt slutar med polskor, valser och andra dans-lekar i gröngräset eller på en närbelägen loge. Och för både polska och vals finnas bland öns allmoge högst egen-

*) Gotl.: Springä haug- och langstikel.

***) »Rännä i kämp.»

****) »Dräge hank.» (Isl.: toga haunk). Kraft-kafvel.

†) »Störtä stang».

Att spela pärk.

När »Stockholms bollklubb» en skön Juli-dag år 1878 besökte Gotland, för att på ort och ställe studera öns egendomliga folk-lekar och isynnerhet pärkspelet, var den af en samling unge Visbymän inbjuden till en landtlig fest i »Skolbetningen», der dessa lekar då blefvo omständligt utförda. I en sång, som vid detta tillfälle af författaren till denna uppsats egnades åt de ungdomlige och hurtige gästerne från hufvudstaden, hette det, bland annat:

Välkomne till den fagra strand,
Der forntids idrott öfvas,
Der mot hvarann', med fot och hand,
De unges krafter pröfvas,
Der än, som i Olympia's lund,
Man täflar och man leker,
Och njuter lifvets sommarstund
Gladt, som de gamle Greker!

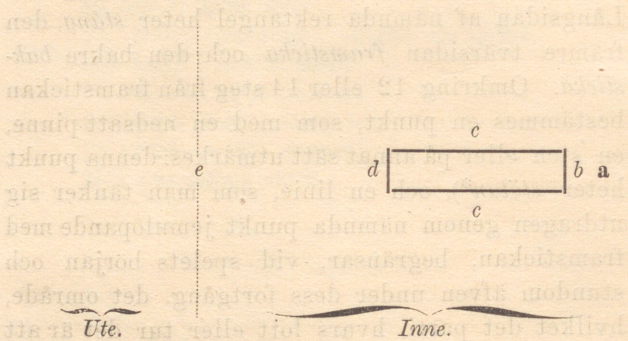
Ej läcker *bål* bjuds i vår ring,
 På *boll* vi bjuda Eder,
 På »lyror», »bäddring», »hugg» och spring
 Och kamp i spridda leder,
 På lek, som är på anor rik
 I våra barndoms-trakter —
 På »Pärkens» fina dramatik
 Med sina många akter.

Detta bollspel, som bland de gotländska täffingslekarna är den mest omtyckta, och hvartill de unge gossarne förväfva sig behöflig färdighet genom tidigt handterande af bollen i de lika enkla som vackra lekarna »bäddring», »väggpärk» och »långbo», har fått sitt namn af en på marken af smala stänger eller linor (med spikar i ändarna för att fästas i marken) bildad rektangel, som kallas *pärk**) och som har vidpass $3\frac{1}{2}$ eller 4 alnars längd och $1\frac{1}{4}$ alns bredd. Denna pärk bör anläggas på en tillräckligt öppen, torr och hård, jemn och våg-rät plats, som gerna kan vara gräs-

*) Ordet är beslägtadt med det celtiska »pferch», det franska »pare» och det svenska »park» = ett inhägnadt stycke mark i allmänhet. Jfr. Gotl.: »fi-kpärk» = fisksump.

beväxt, och der omkring rörer sig hela spelet. Längsidan af nämnda rektangel heter *stång*, den främre tvärsidan *framsticka* och den bakre *baksticka*. Omkring 12 eller 14 steg från framstickan bestämmes en punkt, som med en nedsatt pinne, en sten eller på annat sätt utmärkes: denna punkt heter *stötan*^{*)}, och en linie, som man tänker sig utdragen genom nämnda punkt jemnlöpande med framstickan, begränsar, vid spelets början och stundom äfven under dess fortgång, det område, hvilket det parti, hvars lott eller tur det är att *vara inne*, d. v. s. omkring och bakom pärken, har att försvara mot det andra partiet, som då säges *vara ute*, d. v. s. utanför stötan. Det förra partiets kämpar kallas *inkarlar*, det sednare partiets *utkarlar*. De båda anförarne — sällskapet's ypperste spelare — kallas *pärk-karlar*, och hvardera kommandera en trupp, hvars antal, allt efter omständigheterna, vexlar mellan 3 och 10 eller 12, och som å ömse sidor vanligast är lika stort.

*) Gotl.: »Ståjtu».

Täflingsplatsens utseende:

Bokstäfvernas förklaring: *a* platsen för inkarlarnes pärk-karl. — *b* bakstickan. — *c* högra och venstra stängen. — *d* framstickan. — *e* stötan. .... gränsen mellan de båda partierna vid början utaf hvarje akt af spelet.

Man kan utan öfverdrift säga, att i detta mycket rörliga, inveklade, men i allt lagbundna spel är det en hel fält-manöver, som utföres under oafåtlig ansträngning och vanligen omväxlande lycka. Hos både fältherrar och trupp måste finnas, utom säkert öga och säker arm, snabba både tankar och rörelser. Å hvardera sidan ordnar anföraren sitt manskap, så att på hvarje vigtig punkt någon alltid är till finnandes, som antingen slår tillbaka eller möter fiendens kast-

(vapen, d. v. s. bollen, hvilken kommer antingen flygande i en båge eller smygande på trill å marken.

Vi beteckna här de båda täflande partierna med A och B. Genom lottning (Gotl.: »lutning») afgöres, hvilketdera partiet skall börja *inne*. Om detta tillfallit A, så intager dess pärk karl den viktiga (inkarlarnes anförare alltid tillhöriga) platsen bakom pärkens bakstieka, och han har sina män utposterade på de punkter, som anses vara de viktigaste, dels bakom sig, dels på sidorna om pärken och ända fram till stötans gränslinie. På andra sidan om denna och med ansigtet vända mot pärken stå B-kämparne. Dessa börja nu anfalls-vis 1:a aktens 1:a afdelning med att slå s. k. *kas-hugg*, det »går på kas», såsom det heter. Därvid tillgår det så, att en i sänder framträder till stötan för att *slå in* bollen, och i det den släppes ur händerna, ger han den med högra handen ett kraftfullt slag och framdrifver den sålunda. Ett sådant framdrifvande heter *hugg**). Om han skulle råka till att vara vensterhändt**), så är förhållandet med händerna motsatt. Att helt enkelt *kasta* in bollen, brukas aldrig af öfvade spelare, och på Gotland slås bollen

*) Gotl.: »Hagg». *) Jfr l. l. köst. Fornsv. »kasta».

**) Gotl.: »kajtä», begagna »kajtu» = venstra handen.

alltid med händerna, ty boll-trä (sältra, slug-trä) är der ett obekant redskap. — Om nu den från stötan af en B-karl slungade bollen träffar in i pärken utan att förut hafva vidrört marken och utan att snudda vid pärens sido-linier, så tillhör det pärk karlen för A, att efter bollens första stöt från marken, med hand eller fot drifva bollen ut om stötan, så långt han förmår eller finner lämpligt. Men hvart helst bollen kommer, är en af B-partiet ögonblickligen tillhands, för att i vädret eller på första stöten från marken drifva den tillbaka in på A:s område. Alldenstund äfven der stå påpasslige män, som söka att slå bollen ut igen, så kan den länge, i höga bågar, i vackra »lyror», flyga fram och tillbaka — »bollen lefver ännu», heter det då — tills den slutligen, ifall någon »dabbar sig» (förfelar bollen), eller i följd af någon tillfällighet, kommer att stanna på marken. Sker detta innanför stötan, säges B der hafva fått en *kas**) (eller eröfrat en punkt), som utmärkes med en sticka eller med några sammanplockade små stenar. Stundom lägger inkarlarnes förman bollen försigtigt, men kraftigt, på trill mellan de spridda motspelarne, och det gäller då för dem, att få bollen att stanna

*) Jfr Isl. »kös», Fornsv.: »kasi», Sv.: »vård-kase». Kas = en liten hög af små stenar, stickor, m. m.

innanför stötan, och stället, der detta sker, blir likaledes en kas. Ju närmare kasen är pärkens baksticka, ju bättre är den, och bakom bakstickan allrabäst: den heter då *kas i baken* eller *i bakpärk*. En sådan är alltid målet för utkarlarnes sträfvande, och derföre framträda de, enhvar i sin tur, till stötan, för att med ett nytt hugg in i pärken inleda en ny strid, hvilken fortsättes tills antingen kas i baken erhållits, eller tills alla partiets män varit framme, enhvar med sitt kas-hugg, då man slutligen, vid det ombyte af platser och roller, som nu skall inträda, får vara nöjd med den kas, man fått, eller ock, om man i värsta fall icke erhållit någon sådan, får bereda sig till att, såsom inkarlar, *försvara stötan**), Men, innan vi öfvergå till denna nya afdelning af spelet, bör nämnas, att om den af en utkarl från stötan slungade bollen icke träffar in i pärken, så är det hugget utan betydelse; och om det för inkarlarnes förman icke skulle lyckas att träffa bollen på dess första stöt, eller om han släpper den förbi sig, så hafva genast utkarlarnes fått kas i baken, och deras kas-hugg behöfva då ej fortsättas. Ty de hafva ju fått det bästa, som här kan fås. Och vidare bör näm-

*) Gotl.: ›Träckä (draga, fördraga, åtnöjas med) ståjtu.›

nas, att, med afseende på spelaren, bollen icke får »ta' två gånger», d. v. s. icke röra vid någon del af hans kropp, innan den återslungas af hans hand eller fot.

Såsom nämnt är, sedan B gjort alla sina kas-hugg, vexla rollerna om, och 1:a aktens 2:a afdelning begynner. För A, som nu går ut, gäller det att vinna på B:s erhållna kas, d. v. s. att få bollen att stanna innanför denna kas, eller, om B endast har stötan att försvara, att få bollen att stanna innanför stötan. För B, som går in, gäller det att motarbeta A:s nämnda bemödanden. Pärk-karlen för B intager nu platsen bakom pärkens baksticka, och ordnar sin trupp, af hvilken ingen får stå framom den linie, som tänkes dragen jemnlöpande med pärkens bak- och fram-stickor genom kasen, som partiet nyss erhållit. Har B till äfventyrs fått kas i baken att försvara, så behöfver dess pärk-karl ej drifva den af A, vid dess s. k. *vinst-hugg**) (— nu »går det på vinst», d. v. s. det gäller att göra sin sak bättre än B nyss har gjort —) från stötan inslungade bollen längre än framom bakstickan, men i nämnda fall iakttagert också A den försigtigheten, att nära pärken, ja alldeles in på

*) Gotl.: »Vunst-hagg».

pärk-karlen ställa några pålitliga kämpar för att passa på pärk-karlens försigtiga manöver och åter drifva bollen inåt. — A ordnar sig kring stötan och intill nyssnämnda linie, eller ock utanför stötan, ifall B icke alls vunnit någon kas. Nu börjar A sina vinst-hugg. En efter annan framträder och söker slå in bollen i pärken, men pärk-karlen för B gör allt sitt till, för att hifva ut den igen, och nu begynner samma täflan, samma strid, som nyss beskrefs och som fortgår tills antingen A fått bollen att stanna innanför B:s kas, i hvilket fall 1:a akten slutar med att A vinner första graden eller får *Tio*; eller ock tills alla af A gjort sina hugg utan att lyckas öfverträffa B, i hvilket sednare fall det blir B, som vinner och får *Tio*. Vi begagna här tillfället att nämna, det spelets grader (points) äro fyra, nämligen: 10, 20, 30 (eller »fullt») och 40 (»vunst» eller vunnet).

Andra aktens 1:a afdelning begynner: B är fortfarande inne, A ute. A-partiets kämpar slå nu enhvar sitt kas-hugg, under samma motstånd af B, som B i 1:a aktens 2:a afdelning rönte af A, och fortsätta dermed tills antingen nöjaktig kas vunnits eller alla A-karlarne utan framgång försökt sina krafter, i hvilket sednare fall de få gå in för att försvara stötan. — Andra aktens

2:a afdelning börjar, rollerna omvexla åter: A går in, för att försvara antingen sin möjligen erhållna kas, eller ock, i sämsta fall, stötan. B rycker ut, för att med sina vinst-hugg angripa A, och turen slutar, när ettdera partiet, för den gången, öfverträffat det andra. Och så fortgår spelet i nya akter och nya turer, under oafåtlig kropps- och själs-spänning, tills endera sidan slutligen hunnit till högsta graden, till 40 eller »vunnet». Ofta under spelets mångfaldiga skiften helsar ettdera partiet någon af sina kämpar med jublande bifall vid någon synnerlig yttring af kraft och vighet. Ofta störtar en ifrig kämpe till marken och slår kullerbytta, allt under skallande skrattsalfvor isynnerhet från motpartiet; ofta sammanstöta 2:ne närstående, till samma parti hörande kämpar, brinnande båda af lust att få tillbakaslå bollen, på hvars flygt i luften, och icke på föremålen å jorden, deras blickar oafåtligt äro riktade. Enhvar från sin post följer alltid med blicken bollen på dess luftiga väg, för att beräkna, hvar den månde komma att slå ned och för att flux vara tillhands, om så behöfves.

För att vid ofta förekommande tvister lättare kunna afgöra, hvilketdera partiets kas är bättre, finnas vanligen i pärkens främre hörn 2:ne pin-

nar, som kallas »puttkarlar», nedstuckna i mar-ken, och öfver dem sigtar (liksom öfver en diop-ter) en skiljedomare, liggande på magen rak lång, för att uttaga en behöflig mätnings-linie. Nämnas bör också, att ett sådant hugg, hvarigenom bollen bågformigt slungas in i pärken och der tager hög stöt, eller eljest i en båge drivves fram-åt, kallas *upprigtigt*; hvaremot, när bollen kommer i nästan rät linie och på obetydligt afstånd från markens yta, det heter *putt-hugg**) eller *snarft hugg*. Det förra är det vanliga vid pärkspelet sådant det utföres i mellersta delarna af ön, och förlänar deråt genom de bågformiga »lyrorna» och den ömsesidiga »bäddringen» ett tycke af öppenhet, höghet och behag, som lifligt anslår åskådaren. Det sednare åter — putt-hugget — tillhör den i södra delen af ön mycket älskade varietet af detta spel, som kallas »puttpärk», och hvarom några ord nedanföre; men innan vi öfvergå dertill, skola vi kortligen antyda, huru det ofvan beskrifna upprigtiga pärkspelet kan, bland många möjligheter, gestalta sig.

1:a aktens 1:a afdelning: A är inne, B ute. B får en god kas: — 2:a afdelningen: B inne A ute. A får bollen att stanna innanför B:s kas, vinner och får 10.

*) Gotl.: »Puttä» = sticka. Jfr Eng. »to put».

2:a aktens 1:a afdelning: B inne A ute. A får kas i bakpark. — 2:a afdel.: A inne, B ute. B får också bollen att stanna i baken, vinner derigenom och får 10.

3:e aktens 1:a afdeln.: A inne, B ute. B får ingen kas och skall försvara stötan. — 2:a afdeln.: B inne, A ute. A får bollen att stanna innanför stötan, vinner och får 20.

4:e aktens 1:a afdeln.: B inne, A ute. A får ingen kas. — 2:a afdeln.: A inne, B ute. B får bollen att stanna innanför stötan, vinner och får 20.

5 aktens 1:a afdeln.: A inne, B ute. B får en mycket god kas. — 2:a afdeln.: B inne, A ute. A får bollen att stanna i baken, vinner och får 30 eller »fullt».

6 aktens 1:a afdeln.: B inne, A ute. A får en god kas. — 2:a afdeln.: A inne, B ute. Enär A redan har »fullt» och afgörandets stund nalkas, spelas det nu »på skarpen». B lyckas icke att få bollen att stanna innanför A:s kas. A segrar, får 40 eller »vunst».

När det på fullaste allvar, såsom vid »våg», gäller en täflan i detta bollspel, hörer det till ordningen, att spelet utföres tre gånger. Om då partiet A vinner 2 gånger, är dess öfverlägsen-

het öfver B behörigen ådagalagd. Vinner A alla 3 gångerna, så heter det, att B blifvit »munk».

I södra Gotland förekommer, såsom redan antydt är, en variation af detta bollspel, hvilken kallas *puttpärk*. Här beståsa inga upprigtiga hugg: genom snarfva, liksom stickande och lurande hugg slungas bollen fram i en rät linie och nära marken. Pärken är här vanligen något längre och smalare. Partiet, som är inne, har 2:ne anförare, en som vid framstickan, med ena foten inne i och med den andra utom pärken, »står i putt» eller »i puttpärk» (han benämnes »putt-karlen»), och en som bakom bakstickan »står i bakstång» eller »i bakpärk» (»bak-karlen»). Den förre skall i vädret tillbakaslå den från stöten af motpartiet inslungade bollen, utan att den fått vidröra marken — ifall han nämligen af den kommande bollens rigtning ser, att den skulle komma att träffa in i pärken. Den sednare, eller »bak-karlen», står i reserv. Ifall ej den förre ser sig i stånd att taga bollen i vädret, undviker han genom en snabb och ofta halsbrytande rörelse att träffas af den, hvilken nu, ifall den slår ned i pärken, d. v. s. är inne, behörigen mottages och utdrifves af reserv-bak-karlen. Dervid är det af vigt, att bollen icke snuddat vid eller vidrörts af den vid framstickan stå-

ende puttkarlen, ty i sådant fall anses hugget vara gilt eller inne, äfven om det aldrig skulle hafva träffat in i pärken. Men, enär den bakom bakstickan stående pärk-karlen är på denna sin plats i stånd att bättre, än den andre, af bollens rigtning ögonblickligt skönja, om den skall träffa in eller icke, varskor han, så snart han ser bollen komma, sin embetsbroder vid framstickan genom tillropet »inne» eller »ute», hvarefter denne då rättar sig. Ty några spelare äro så listige, att de rigta hugget efter främre pärk-karlen (»puttkarlen»), för att träffa denne samt derigenom, såsom nyss antyddes, utan vidare vinna fördelen af ett in-hugg. Puttpärken har ännu flera egenomligheter. Så t. ex. äro graderna här 7, nämligen; 5, 10, 15, 20, 25, 30 (eller »fullt») och 40 (eller »vunnet»). En lika regelbunden omvexling af partiernas ställning (inne eller ute, för hvarje vunnen grad), förekommer vanligen icke, utan inkarlarne kunna behålla sin plats ända tills det blir fråga om högsta graden, d. v. s. sedan ettdera partiet fått »fullt»: först då vexla rollerna om. Utkarlarne skola då rycka in, för att försvara antingen en vunnen kas eller ock stötan. Utrymmet förbjuder, att söka vidare redogöra för de många vexlande vändningarna och invecklade detaljerna hos puttpärken, som anses kräfva ännu

större hurtighet och påpasslighet än det upprigtiga pärkspelet.

Om pärkspelets betydenhet såsom gymnastisk öfning har en tillförlitlig domare (öfverste G. Nyblæus) nyligen (1876), efter hållen inspektion af skol-ungdomens i Visby gymnastiska färdighet, vapenföring och fria lekar, yttrat: »De gotländska lekarna äro af stort värde; isynnerhet är pärkspelet förträffligt derföre, att bollen slås med både hand och fot och med hvilkendera handen som helst, hvarigenom den ensidighet, som -- uppkommande af högra armens uteslutande begagnande -- i allmänhet vidlåder de eljest så förträffliga kast-lekarna, i betydlig mån undvikas. Leken fordrar stor uppmärksamhet, vighet och kraft, och framkallar sålunda äfven dessa egenskaper i mer än vanlig grad.»

Den utförlighet, hvarmed pärkspelet här -- försöks-vis -- blifvit skildradt, må hafva sin ursäkt dels i spelets stora värde i gymnastisk hänsyn, dels i dess vackra och friska, på händelser och vexlingar rika natur, dels deruti att det -- hvad Sverige beträffar -- endast af Gotlänningar utöfvas. Den store Carl v. Linné, hvars

skarpa blick varnade allt egendomligt och märkligt hos natur och folk, berättar i sin »Gotländska resa» (1741), att han och de honom åtföljande, från olika svenska landskap samlade lärjungarne en afton förnöjdes af att åse päkspelandet, »med hvilket artiga bollspel bönderna allmänt roade sig; han och hans reskamrater hade aldrig förr på svenska fastlandet sett detta spel, som är så allmänt på Gotland och i Holland.» — Att detta spel öfvas äfven i Holland, synes emellertid såväl utaf intyget af Linné, som der tillbragt en längre tid, som ock af andra uppgifter. I de få ord, som en af gotländske kyrkoherden Lars Nilsson Neogard (död 1758) författad handskrift, »Gautau-Minning», innehåller om de gotländska folklekarna, heter det: »när Holländare hit komma, spela de detta bollspel, på samma sätt,» och om sjelfva spelet nämnes, att »det är rätt accurat, kuriöst och så grannlaga som något kort- eller tärningsspel.» — Anmärkningsvärdt är också, att den holländske professorn Erasmus Roterodamus (död 1536) uti sina, för både språkets och innehållets friskhet berömda »Colloquia» (Samtal), i kapitlet »Om ungdoms-lekar», kortligen omtalar ett bollspel, som särdeles mycket liknar ifrågavarande gotländska täffingslek*). Att den

*) Erasmus kallar spelet »pila palmaria» (bollspel med

spränglärde, presterlige, för sitt nit om reformations-verkets befrämjande utmärkte mannen äfven hade det varmaste sinne för ungdomliga lekar, hvilka han i samtalsform uppräknar och beskriver, må icke lemnas oanmärkt. Den genom sin djupa lärdom, sitt snille, sitt allvar, sin gudsfuktan och sitt med allt detta förenade sinne för glada, oskyldiga förströelser store och härlige Mårten Luther tänkte på samma sätt. — I ofvan nämnda kapitel »Om ungdoms lekar» skildrar nyss nämnde Erasmus, hur en lärjunge hos sin lärare å egna och kamraternas vägnar ber om skol-lof för att få använda några timmar till bollspel och andra lekar, och då läraren dertill är motvillig, låter Erasmus gossen yttra dessa ord: »Själens kraft lifvas ju af behörig lek, såsom du

flata handen). »Det utföres af 2 flockar», och han tillägger det egenskapen att vara »fint och vackert» (»elegans»). »Täflingens utgång bestämes af 3 spel». »De båda partierna ordnas genom lottning» (»fit sortitio»). »Enhvar skall svara för sin post» (»suum quisque locum tutabitur»). »Bollen inslungas i pärken» (»tectum»), får icke träffa utom stängerna (»extra lineas») samt slungas och återslungas.» Man spelar vanligen upprigtigt (ingenue legitimeque»), stundom med list och putt (»arte»). Stöta och kas heta »terminus» och »nota». Spelets grader äro fyra, nämligen: 15, 30, 45 och »victoria». »Spelets gång nämnes osäker och ombytlig, liksom ett krigs, och ofta vacklar lyckan liksom tveksam, hvem hon skall tilldela segern. En del af den utsatta vadesumman användes till en liten sandrickning (»ad computatiunculam»). Och så vidare. — Man kan ej undgå, att se likheten med det gotländska pärkspelet.

sjelf, med åberopande af Quintilianus*), har lärt oss.»

Hos både Greker och Romare funnos visserligen många slags bollspel, som alla voro af hög och låg mycket omtyckta tidsfördrif; men, att döma af de korta beskrifningar, som förefinnas, kan intet af dessa spel i plan-anläggning och regelmessighet jemföras med pärkspelet.

Slutligen: om ofvan lemnade redogörelse för detta gotländska täflings-spel, trots all — kanske för mången läsare tröttande — vidlyftighet, ändå förefaller dunkel och oredig; så få vi skylla på spelets eget rörliga och invecklade väsende, och dervid ursäkta oss på samma sätt som en lärd tysk uttolkare af Virgili *Æneid* ursäktat svårigheten, att rätt förklara den berömde romerske skaldens skildring af »Trojanska leken» (en ynglinga-täfling till häst med vexlande turer och i hvarandra labyrintiskt slingrande krets-rörelser), nämligen: »sjelfva saken, som skildras, är svår, villsam och invecklad; och likaså äro skildringens ord**).

*) Quintilianus, den förste med lön af staten, omkring år 90 efter Kristus, i Rom anstälde lärare i romersk vältalighet och språkkunskap.

***) »Ita implexa ipsa verba». C. G. Heyne, *Æneis*, 5: 589—591.

från sidan och kastade sig snedt öfver kappan. De täflande som nästan alltid stöbrigt skodans och ofta till och med strumpornas beqväm med tvärkappan lägen högt från marken, men högt den efterhand allt mer och mer, till en af dem icke märkar hoppa höfver, utan snodlar mot kappan och drager den med sig. Skicklige hoppare göra språnghopp med bröst eller axlar.

Att springa stikel.

Detta gotländska namn på den mycket brukliga och äfven utom ön vanliga hoppnings-leken är uttrycksfullt; »stikel» betyder i Isländskan hoppning, och med *springande* ta'r man fart för att utföra denna raska idrott. Hoppning i höjden heter *hög-stikel**). Härvid tillgår på landsbygden så, att man nedsätter i marken, på ungefär 4 alnars afstånd från hvarandra, 2:ne långa raka hasselkäppar med många qvarlemnade taggar efter de afskurna qvistarna, hvilka taggar med försiktig beräkning äro vända utåt. På dessa lägges våg-rätt och mycket löst en smal och fin kapp, som kan flyttas högre eller lägre på de nyss nämnda taggarna, och öfver den utföras hoppen af de täflande. Ofta taga de fart

*) Gotl. »Haugstikel». — I några socknar heter det: springa strikel.

från sidan och kasta sig snedt öfver kappen. De täflande, som nästan alltid afdragit skodonen och ofta till och med strumporna, begynna med tvärkappen lagom högt från marken, men höja den efterhand allt mer och mer, tills en af dem icke mäktar hoppa deröfver, utan snuddar mot kappen och drager den med sig. Skicklige hoppare göra språng jemnhögt med bröst eller axlar, stundom jemnhögt med hakan.

Hoppning på längden heter *lång-stikel**, och utföres öfver 2:ne, vissa alnar från hvarandra på marken lagda käppar, hvilka, under täflingens fortgång flyttas allt längre åtskils tills en af de täflande gjort ett så långt språng (— omkring 6 till 7½ aln —) att den eller de andre icke förmå göra det efter.

Ett tredje slag af hoppning är »*stång-stikel*», då man med stöd af en 4 till 5 alnar lång stång (»stang»), hvilken sättes mot marken, kastar sig framåt. Detta sätt att göra långa hopp begagnas på allvar och med stor fördel af de raska Fåröboarna och andra gotländska kustboar, när de vintertiden »gå på kut-is» (sjeljagt) och behöfva praktisera sig öfver is-vakar eller ock från ett simmande is-stycke till ett annat.

*) Gotl.: »Langstikel». I olika delar af ön vexla namnen stikel och strikel.

Att springa i kapp.

Denna täfning, hvilken är mycket öfriad och omtyckt, behöfver ingen vidlyftig beskrifning.

På ungefär 150 alnars afstånd från täfningens begynnelse-linie nedslås i marken en stång, hvar på en näsduk fästes såsom flagga. Vid gifvet tecken rusa de täflande åstad, med bara fötter eller i strumpsockor: de springa allt hvad tygen hålla, de ila med spända bröst framåt, under det att mössorna vanligen flyga af och håret fladdrar för vinden. — Några af de hurtigaste löpa i början uti jembredd, medan de öfrige följa efter hvarandra »nipp i nipp» (i hack och häl), tills afståndet dem emellan blir större och större. Den, som kommer först, griper om stången och rycker upp den ur marken: den är hans segertecken.

När på ett »våg» fflckor i denna lek kappas*)

*) Gotl.: »Kämpes».

med karlar, ordnar man sig par-vis, en »dräng och en »tös», det ena paret efter det andra. När tecken gifves, ilar man åstad mot målet, dervid flickan alltid har vissa förmåner, bestående t. ex. i ett visst försprång, eller deruti, att karlen ungefär halfvägs skall stanna en stund, för att ur en bredvid rännarebanan stäld ölkanna taga sig en klunk, eller springa ett hvarf kring ett vid banan utlagdt vagns-hjul, eller ock göra annat uppehåll, hvarefter han åter sätter sig i fart för att hinna upp sin medtäflarinna, åt hvilken han dock vanligen och med nöje lemnar segerns pris.

Att kasta varpa.

Här bjuds en lek i forntids-skick,
Som mäktigt spänner barmen,
Som kräfver lugn och stadig blick
Och muskelkraft i armen:
En lek af värdig gravitet
Med kast så manligt skarpa,
Vi kasta bort all veklighet,
När som vi »kasta varpa».

Om man i de trenne hitintills afhandlade lekarna: pärkspelet, hoppandet och kapplöpandet, kan bemärka liksom ett koleriskt temperament, ett raskt, ystert och eldigt lynne i förening med kroppslig kraft, så kommer nu i ordningen en lek, som kan sägas vara flegmatisk, alldenstund den utmärker sig för stillsamhet, värdighet och lugn, men äfvenledes i förening med mycken kraft. Den fordran på armstyrka, som här förekommer, har kanske sitt naiva uttryck i spelets tautolo-

giska, dubbeldugtiga namn, som egentligen betydde: kaststens-kästning*), ty *varpa* heter den flata, nästan rundpickade, jemna och temligen tjocka sten af nära 6 tums tvärlinie, hvarmed spelet utföres. Enhvar af de spelande — antalet kan vexla mellan 2 och 10 eller flera — har sin varpa, som han på något märke bör kunna igenkänna bland kamraternas. Spelets grader äro från 1 till och med 12. De täflande indelas, genom öfverenskommelse eller lottning, i tvenne lika stora partier, A och B. Tvenne starka, vidpass en half aln höga stickor (»pinnar») nedslås i marken på ett afstånd från hvarandra af 16 till 20 alnar, eller stundom något mera, och blifva de mål, efter hvilka män, från ömse håll, kastar stenarne. Vi antaga, att det finnes 4 kämpar i hvardera partiet. Alla äro samlade bakom den ena stickan. Nu framträder en af A-partiet och kastar i en vacker båge mot den andra stickan sin varpa, för att få denna att ligga så nära som möjligt intill stickan eller för att slå kull (»råma») denna, hvilket är det bästa kastet. Efter

*) Man jemföre det isl. »varpa» = kasta, det tyska »werfen» samt det sv. »notvarp», det gotl. »kalvarp» = en sammankastad hop af ris och sten, vanligen vid små korsvägar i skogen, på hvilken hop hvarje förbigående kastar hvad han får till hands. — Jemför också de tautologiska (samma ord omsägande) uttrycken: alla himlars himmel, böckernas bok, i flygande fläng, m. fl.

honom framträder en af B-partiet och försöker att få sin sten närmare till stickan eller att också slå denna omkull. Om för B-kämpe det förra inträffar, så skall en ny ledamot af A-partiet fram för att göra ett bättre kast än den B-kämpe, som nyss var framme, och sker detta, så måste en annan B-kämpe fram för att söka göra sin sak ännu bättre; men misslyckas det, måste de återstående B-karlarna fram, den ene efter den andra. Om nu alla deras kast äro sämre än hvad A förmått, så vinner A och får 1. Stickans kullslagning medför vinst af 2 grader, och om man å båda sidor i samma omgång haft denna lycka, så qvitta i detta hänseende de båda partierna med hvarandra, men det partiet, hvars varpa efter pinnens kullslagning kommit att ligga närmast till hålet i marken, der pinnen stått, vinner en grad. Denna beräkning kallas: »efter pinne och hål.» Dock finnas för detta fall i olika socknar något olika regler och beräknings-sätt. Om någon gång båda partiernas män kastat lika bra, så qvitta de med hvarandra. Och om en t. ex. af A-partiets stenar kommit att träffa en af B-partiets och att rubba denna ur dess läge, så vinner den af dessa båda stenar afseende, hvilken kommit närmare till pinnen. — Sedan enhvar kastat, spatserar han makligt öfver till närheten af den

sticka, som ännu är målet, för att uppmärksamt tillse, hur stenarna falla, hvilket signaleras med utropet »tog», när kastet är bättre, och med »löste»*), när det är sämre än det nästföregående. Och ofta falla stenarna så, att det behöves mätning, som under stark ömsesidig kontroll vanligen verkställes med fot, hand och finger, för att afgöra, hvilken som är närmast till målet. Kring detta samlas alla vid första aktens slut. Nu begynner den 2:a akten med kastning tillbaka mot den sticka, som man nyss lemnat. Den af A-partiet, som nyss »tog», kastar först. Gör han det denna gång medelmåttigt, så att nästa man af B-partiet gör det bättre och får sin varpa närmare till stickan, så måste de öfriga af A-partiet fram för att söka göra det ännu bättre, och lyckas detta icke för någon af dem, så har B vunnit och fått 1. Ibland inträffar det så, att kämparne af A och af B immerfort måste aflösa hvarandra under fortsatt täfling. Till exempel: 3:e akten börjar så, att B n:o 1 kastar illa; A n:o 1 framträder och kastar bättre; B n:o 2 kastar ännu bättre, men öfverträffas sedan af A n:o 2, hvarefter B n:o 3 kastar med ännu större framgång, hvilket gör att A n:o 3 måste deran, hvars

*) Denna mycket gamla spelterm påminner om det engelska: »to lose» (imperfektum »lost») = förlora.

kast blir ännu vackrare. Men så kommer i ordningen B n:o 4 och får sin sten alldeles intill stickan, hvarföre A n:o 4 antingen måste slå kull denna, eller så träffa den nästföregångne motståndarens sten, att denna drifves bort från sin förmanliga plats, eller ock att lemna segern åt B-partiet. Stundom händer det också, att en t. ex. af A gör ett så utmärkt vackert kast, att det för ingen af B lyckas att göra det bättre: då få den gången alla de andra af A-partiet hvila sig tills vidare. Spelet fortgår till ettdera partiet hunnit till 12.

Denna enkla, men vackra lek fordrar, såsom nämnt är, god armstyrka, men derjemte ett säkert ögonmått och en genom öfning vunnen färdighet att kunna kasta varpan så, att den flyger fram under en jemn horisontel rotation, utan att vingla, och så att samma flatsida alltid är uppåt. Konsten är, att få varpan att slå ned så nära målet som möjligt och att den der blir ligande, utan att rulla vidare. Ty efter det ställe, der varpan stannar, beräknas kastets värde. Varpans nyss antyddas roterande rörelse åstadkommes genom ett skickligt handgrepp: handen håller varpan så, att pekfingeret ligger tätt slutet intill varpans tjocksida, under det att tummen och de andra fingrarna kraftigt gripa om dess

plana sidor, och vid åstadslungandet är det i sista ögonblicket just pekfingret, som ger stenen ofvan nämnda rörelse.

Vid en folkskola i mellersta delen af ön såg författaren af dessa rader, en sommardag 1879, ej blott gossar, utan ock flickor roa sig på lofstunderna med denna mödosamma lek.

Detta täflings-spel är öfver hela Gotland, bland yngre och äldre, mycket öfvadt. Det har berättats, att det äfven i Skotland är brukligt.

I öns sydliga socknar finnes en variation af denna lek, som kallas *Långmåls-varpa*, och som består deri, att man med en ungefär som handen stor, trespetsig flat sten täflingsvis kastar ju längre bort, desto mer berömligt.

Allt detta påminner något om Grekernes och Romarnes diskus-kastning. Såsom bekant, var diskus en rund skifva af metall eller sten, med något kupiga sidor och vanligen med ett hål i den upphöjda midten, i hvilket en rem var fäst, för att kunna slunga så mycket bättre. Men man åsyftade vanligtvis icke att träffa ett visst mål, utan att kasta så långt som möjligt. — Den i Italien ännu brukliga bocchia-leken, som sker vanligen med klot, men någon gång med flata stenar, har en aflägsen likhet med det gotländska varpspelet. —

I de äfven vid »våg» förekommande lekar, som i det följande skola omtalas, är det icke flock mot flock, utan af de båda flockarna enskilde, som täfla med hvarandra.

Att störta stång.

Denna täfling förutsätter mer än vanlig kroppstyrka och synnerligen lugn beräkning och säker balansering. Utom på Gotland lär den i de öfriga svenska landskapen ej mångenstädes öfvas; men, såsom det berättas, skall den förekomma i Skotland.

En försvarlig stång, ungefär 9 till 10 alnar lång samt af vidpass 4 till 5 tums tvärlinie i ena och $2\frac{1}{2}$ till 3 tums i andra ändan, är här det kastvapen, på hvars framstörtande man skall pröfva sina krafter.

A och B täfla. A fattar, halft knäböjande, den på marken liggande stångens lill-ända med kraftigt tag och stödjer den mot ena knäet: med kroppens öfra del tillbakalutad, upplyfter han nu stången varligt och vackert, och lägger den på sin högra axel. Sedan låter han den lång-

samt falla framåt, och under fallandet, i ett visst, väl beräknadt, viktigt ögonblick, gifver han, medelst en behändig knyck, åt den nedra ändan en stark lyftning uppåt, för att få stången såväl att med stor-ändan slå ned så långt bort som möjligt, som ock att sedan gå öfver och falla framåt. — B framträder sedan till samma kraftprof. Den af kämparne, som förmått att sålunda störta stången längst framåt, har vunnit segern.

Man kan gerna kalla detta en gravitetisk idrott i dubbel mening, ty dels erfordras det, att den täflande hvarje ögonblick beräknar stångens »punctum gravitatis»*), och dels är hans ställning och hållning, under det att han med lugn kraft manövrerar sin tunga börda, i hög grad allvarsam och aktningsbjudande. Denna kämpalek har ett äkta forn-nordiskt tycke: den är i fullaste mening hvad Isländarne plägade kalla en »mannjafnadr» (en manna-jemförelse): för veklingar och hus-lättingar kan den icke komma i fråga. När gossar öfva sig med denna lek, har naturligtvis stången mindre längd och groflek.

*) Tyngdpunkt.

Att draga hank.

Denna urgamla, på ön mycket vanliga täflingslek, som särdeles pröfvar muskelstyrkan i armar, ben och rygg, är densamma, som flerstädes på fastlandet kallas *draga kaffe**). De båda täflande sätta sig på marken midt emot hvarandra: den ene har sina fotsulor spända emot den andres, och båda hafva knäna något krökta. I denna ställning fatta båda ett säkert tag om »hank-stycket» (kaffen), som är ett rundt trästycke af 4 till 5 kvarters längd och lagom tjockt för att omkring detsamma kunna få ett säkert tag. Vid täflingens början skall alltid hank-stycket hållas midt öfver tåspetsarna. Att få hålla sina händer bredvid hvarandra midt emellan motstån-

*) Isl. »kéfi» = en rund käpp. Det gotl. »hank» (handk) påminner om det sv. »hanka», »upphanka» = uppvinda något med händerna, t. ex. en långref (vid fiske). Se för öfrigt sid. 9 not ***.

darens, eller att der få »läsa» (knyta, hopknäppa) dem, anses såsom en förmån. När nu täfingen begynner, drager hvardera kämpen hank-stycket åt sig med allan makt, under hela kroppens spännande och muntert pustande. Är den ene afgjordt öfverlägsen, så rycker han snart den andre upp från marken; äro båda jemnstarka, så kan täfingen räcka både länge och väl. Stundom händer det, att den ene släpper handtag eller fotfäste och tumlar åt sidan, under den kringstående åskådare-ringens högljudda glädje-yttringar. Och så börjar kampen på nytt, tills slutligen den ene blifvit uppryckt från sin plats. Att härvidlag komma att slutligen ligga öfver, blir alltså detsamma som att ligga under — i kroppsstyrka.

När på Gotland en qvinna i denna täflingslek utmanar en karl, har hon rätt att bruka sina båda händer, då han deremot endast får begagna en hand, som han håller kring midten af hank-stycket emellan hennes händer.

Att brottas*), dra' krokfinger, bryta arm, slå baggenäfve, dra' skorpa, maka svin ur läge**), tämja

*) Gotl.: »att takes» eller »ta ryggkast».

**) På Gotland med en för väl-ljudets skull tillätlig vokal-förändring i sednare ordet: »dra räfkrok»; i Norge »knäkrok».

stutar, spänna kyrka, kil och klubba, hjula, spela («råma») *picke*, m. fl., äro på Gotland, liksom på fastlandet, vanliga lekar med i olika orter olika namn.

Bland andra, äfven på Gotland, enkannerligen af ungdom, mycket öfvade lekar, må här i största korthet nämnas:

Boll-lekar: »Långbo» (långboll); »Väggpärk»; Bränna putte» (peta boll i hål), »Appelgrås Bibo Caka Drake . . . .« (på andra ställen: Söndag Måndag Tisdag Onsdag . . . .) också kallad »Boll stål», m. fl.

Dans- och sånglekar, i hvilkas glada dramatik mycken gammal poësi fortlefver: »Väfva vadmal»; »Skära hafre»; »Aborren han leker»; »Höga berg och djupa dalar»; »Stekta harar, gödda svin»; »Kom, kom, sköne ungersven»; »Tag en annan, tag en annan, som jag: hej dirum, hej darum, hej lustigt som jag»; med flera.

Spring-lekar: »Hoppa bock»; »Basken»; »Kura gömma*»), Sista paret ut» (afång enke-lek); »Rund enke-lek»; »Dridden»; »Katt och råtta»; m. fl. Dessa lekar äro enkla och allmänt bekanta.

Den egendomligheten, att på Gotland det icke är endast barn och ynglingar, som uppträda i

*) Gotl.: »Tällä gåjma».

ofvan nämnda täffingslekar, utan att det, isynnerhet hvad pärkspelet, varpkastningen och några andra spel beträffar, är äfven mogne män, ja! femti- och sexti-åringar, som leka i lag med de unge — denna egendomlighet har i det föregående blifvit antydd, och förtjenar att upprepas. I nyss nämnda spel har man, t. ex. på sällskapet D. B. V:s högtidsdagar i Snäckgårde-hagen, norr om Visby, eller (på de sednare åren) vid paviljongen i sällskapets trädgård, samt vid de hvarje vecka under den vackra årstiden enkom för park och varpa af »Visby' bollklubb» (stiftad 1878) och andra sällskap anordnade samqvämen i Skolbetningen (söder om nämnda stad), å östra byrummet eller vid paviljongen, och för öfrigt flerstädes, sett bland ifrige deltagare i täffingarna män, hvilka i landskapets borgerliga, kyrkliga, militäriska och civila kretsar intaga framstående platser. — I en af öns sydliga socknar afled nyligen en gubbe, några och sjutio år gammal, hvilken ännu under sitt lifs sista sommar (1876) var vid socknens pärkspel den styfvaste spelaren.

Sedan Tacitus, den snillrike romerske häfda-tecknaren, i sin ypperliga skrift om Germanerne, omtalat några folkstammars kropps- och vapenöfningar, tillägger han:

»*Detta är barnens lek, detta är ynglingarnes täflan, och dermed fortfara de gamle*»^{*)}).

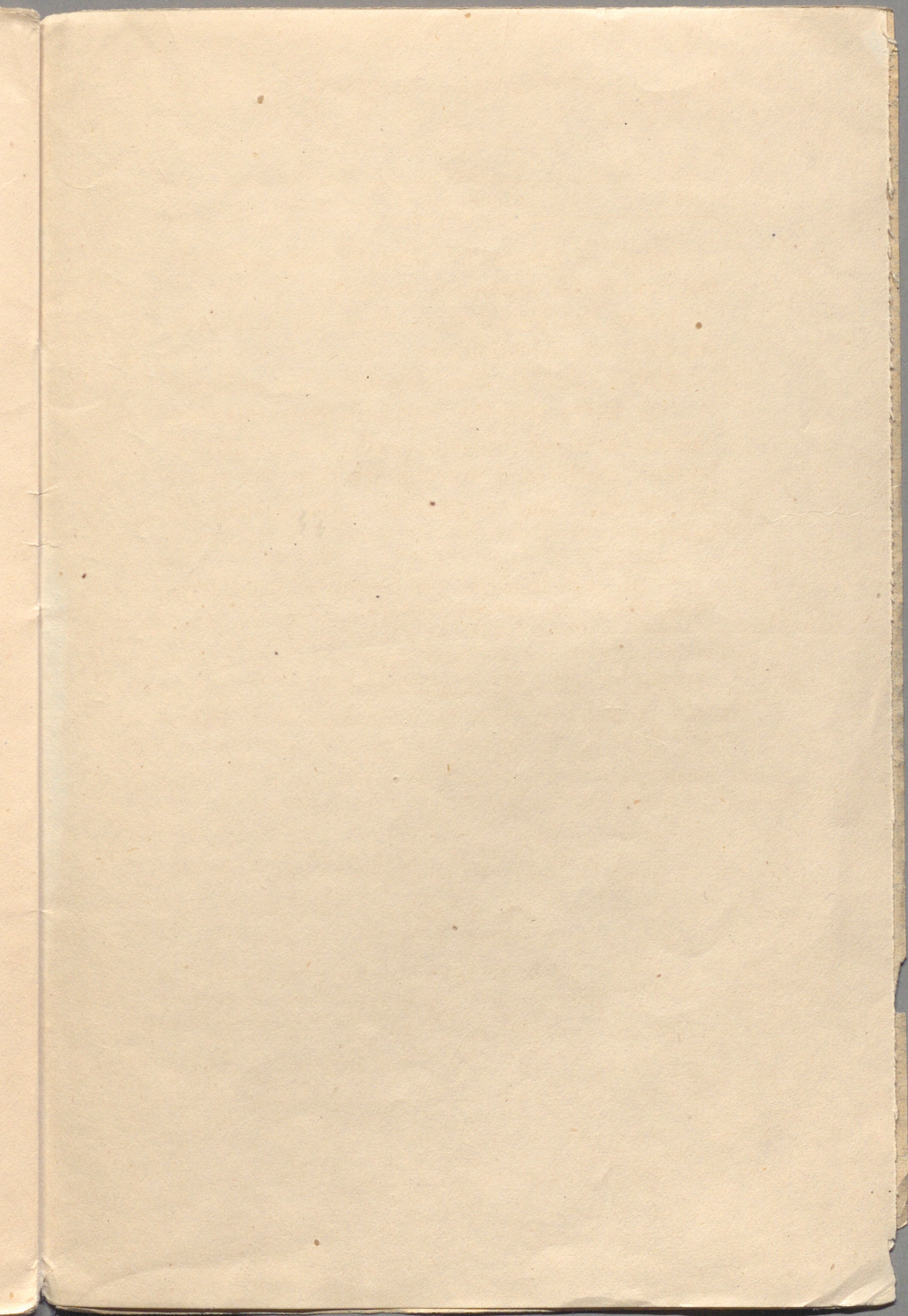
Dessa ord kunna sägas äfven om de vackraste af Gotlands folk-lekar.

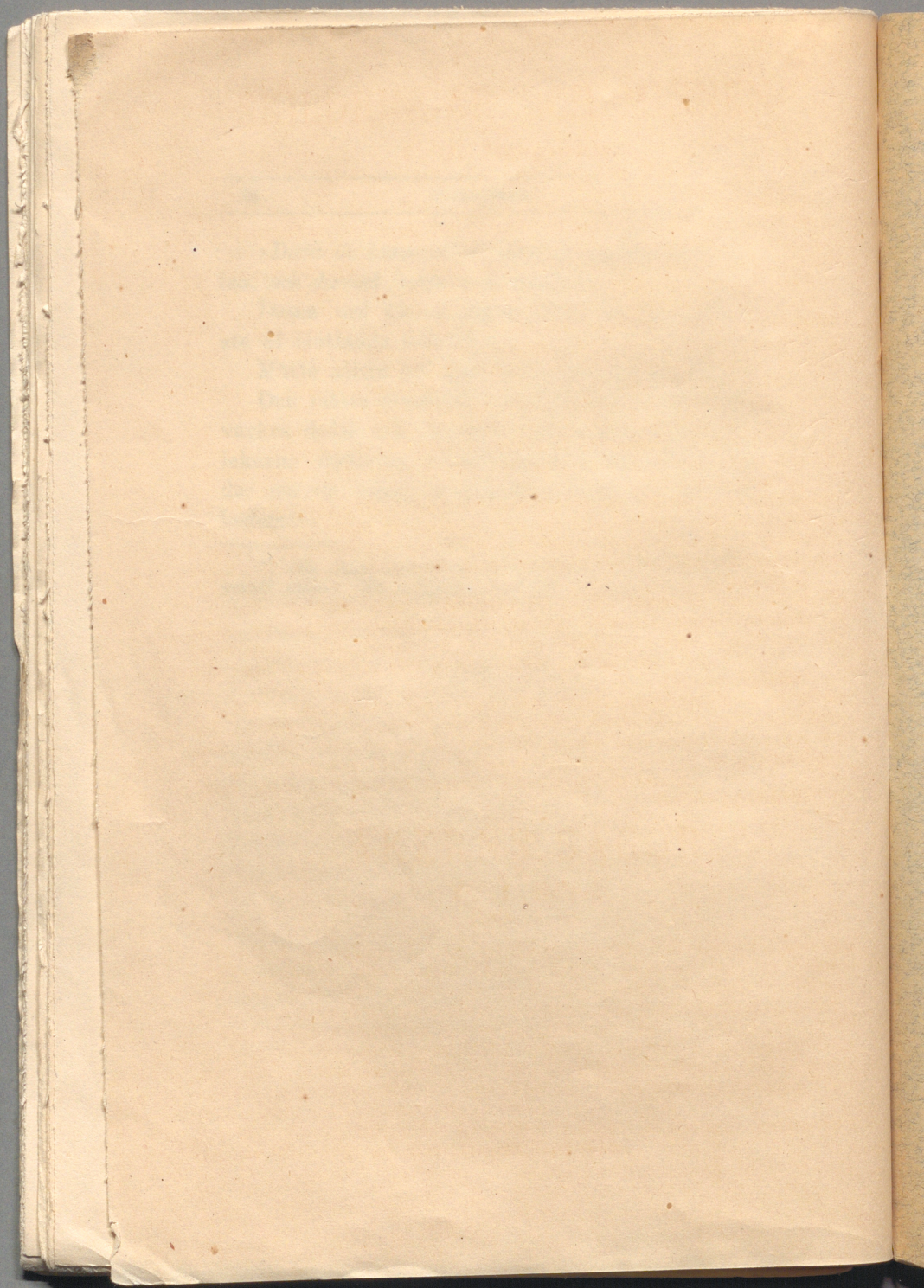
Mätte alltid om dem detsamma kunna sägas!

Och mätte öfverallt i det kära fäderneslandets vackra dalar och fridsälla bygder de hurtiga folk-lekarna fortleva i evärdlig friskhet, och mätte de, om de råkat i glömska, ånyo komma till heders!

---

^{*)} »Hi lusus infantium, hæc juvenum æmulatio, perseverant senes.» De Germania, cap. 32.

MEMORIAL OF MARY

G. J. B. 1840

1840

MEMORIAL OF MARY

G. J. B. 1840

1840

SKILDRINGAR OCH MINNEN

af
C. J. Bergman.

Pris: 2:50; elegant bunden 3:50.

Det är en vacker och behaglig gåfva, som författaren härmed skänkt ön i Österhavet, och man har dermed fått ett värdefullt bidrag till svenska provinsskildringar. Der fins, utom öfriga förtjenster, en egenskap hos dessa skildringar, som, utan att vilja ställa sig i ljuset, dock röjes och liksom uppbär alla de öfriga. Man anar, man märker, att dessa bilder haft sitt ursprung i en varm, en ädel, en fosterlandsälskande själ. Detta är det bästa i alla literära alster. Åtminstone vet anmeldaren intet, som så fyller hans sinne med glädje och tacksamhet. Det är ett doldt vattendrag, som gör växtligheten saftigare och ger en ädel friskhet, hvilken af inga konstlade medel kan ersättas.

C. D. W. (Posttidningen).

Bland böcker af detta slag äro dessa skildringar bland det bästa vi på mycket länge läst. Stilen är förträfflig och underhållande, den bygd, som skildras, erbjuder en den rikaste grufva af intressanta minnen för samlaren att ösa ur, och denna grufva har bearbetats af en konstnär med smak.

Smålands-Posten.

Det är goda gåfvor, som Gotland sänder oss, då det i en eller annan form låter oss erfarra en helsning från det lilla Sverige bortom syranden i öster. En sådan god gåfva, hvilken just i dessa dagar kommit oss till handa, är C. J. Bergmans länge väntade »Gotländska skildringar och minnen».

Aftonbladet.

Det värderika arbetet förtjenar att på det varmaste rekommenderas såsom en särdeles underhållande läsning, i främsta rummet naturligtvis för »gutar» af alla åldrar och kön, men äfven och i föga mindre mån för alla andra, som hålla våra gamla sägner och minnen kära.

Dagens Nyheter.

Ett verk, hvilket bör erhålla den vidsträcktaste spridning såväl för det fosterländska ämnet och de ej obetydliga forsknings- samt uppsamlingsarbeten, det tagit i anspråk, som också för den angenäma form, hvari den åldrige författaren klädt sin framställning. — — — en skriftställare, hvars penna med gediget innehåll förenar stilens behag.

Göteborgs-Posten.

ÅKERNS SAGOR

af
P. A. Säve.

Pris: 1:50.

Bland de många bidrag till fäderneslandets kulturhistoria, som den flitige samlaren lemnat, utgör »Åkerns Sagor» enligt samstämmigt omdöme det förnämsta, vare sig man ser på framställningens liflighet, innehållets gedigenhet eller den varma fosterlandskärlek, som genomändas detta arbete, hvilket skildrar Gotlands utveckling från den tid ön som ett blindskär höjde sig ur hafvets djup intill den dag som idag är. Boken är för öfrigt rikt späckad med åkerbruket och landthushållningen rörande anekdoter och ordstäf på gotlandsmålet och innehåller en mängd lefnadsteckningar öfver framstående jordbrukare inom provinsen.

Att arbetet tillskyndat författaren landbruksakademiens guldmedalj, vittnar tillräckligt om dess vetenskapliga värde.